

MARXIZMUS A POZITIVIZMUS

V dňoch 12.—14. marca 1979 usporiadal Ústav filozofie a sociológie SAV — sekcia filozofie v Dome vedeckých pracovníkov SAV v Smoleniciach interdisciplinárnu vedeckú konferenciu Marxizmus a pozitívizmus — súčasné filozoficko-teoretické a metodologické problémy vedy.

Konferenciu otvoril čl. kor. VI. Čirbes, riaditeľ Ústavu filozofie a sociológie SAV, ktorý vyzdvihol význam interdisciplinárneho prístupu k riešeniu aktuálnych filozoficko-teoretických a metodologických problémov súčasného vedeckého poznania. Z hľadiska krízy súčasného buržoázneho myslenia poukázal na významnú úlohu pozitívizmu, ktorý sa stal najvážnejším odporcom dialektikomaterialistického chápania vedy, pretože popiera význam filozofie ako svetonázorového a všeobecnometodologického základu rozvoja vedy. Aktuálnosť kritiky novopozitivistických koncepcií vedy vyplýva aj z toho, že vplyv novopozitívizmu mal aj v dejinách nášho vedeckého myslenia významnú úlohu a s jeho modifikovanými prejavmi sa dodnes stretávame.

Sympóziu malo dve časti.

I. *Pozitívizmus a súčasné filozoficko-teoretické problémy vedy.* Hlavný referát k tejto problematike predniesol čl. kor. J. Bodnár (ÚFS SAV) na tému *Pozitivistický scientizmus v jeho tradičných a súčasných podobách.* Vo vystúpení analyzoval pozitivistický scientizmus ako hlavného predstaviteľa súčasných buržoáznych filozofických koncepcií vedy, ktorý predstavuje filozofickú iniciatívu globálneho charakteru s hlavným zámerom dať nové teoreticko-metodologické východiská vede, nový program vedecko-výskumnej činnosti. Autor rozoberal tri jeho hlavné postuláty. 1. Určenie demarkačnej čiary medzi filozofiou a vedou. 2. Požiadavka bifurkácie skutočnosti v zmysle Kantovho koperníkovského obratu. 3. Postulát metodologického redukcionizmu. Podstatu postulátov vykladá autor s kritickým rozborom Popperových troch svetov a Smartovej teoreticko-metodologickej koncepcie radikálneho fyzikalizmu.

V závere vystúpenia sa rozoberali oblasti vplyvu pozitivistického scientizmu na pôde nášho vedeckovýskumného frontu a úlohy spojené s bojom proti jeho prenikaniu do nášho súčasného vedeckého myslenia. Po hlavnom referáte nasledovali koreferáty zamerané na analýzu špecifických problémov daného okruhu.

Akademik A. Sirácky (ÚFS SAV) vo vystúpení *Dialektická jednota teórie a empirie* analyzoval dialektiku vzťahu empirie a teórie ako dvoch stránok poznania a ich spätosť s ľudskou praxou vo filozofii a sociológii. Autor kritizoval neopozitivistické chápanie empirickej metódy a v závere poukázal na význam dialektikomaterialistického prístupu pri skúmaní vzťahu teórie a empirie.

Doc. PhDr. M. Zigo, CSC., (FFUK) v koreferáte *Marxistické a neoracionalistické chápanie dialektiky reálneho a racionálneho v modernej prírodovede* (Filozofia 1979, č. 2) analyzuje neoracionalistickú koncepciu dialektiky reálneho a racionálneho. Rozoberá koncepciu nového racionalizmu G. Bachelarda, ktorý rozvinul ideu o novom vzťahu subjektu a objektu v súčasnej ve-

de, o význame „technicizmu“ a racionálnych konštrukciách vo vedeckom poznaní, ako aj nové prvky v Gonsethovom type racionalizmu. Koncepcie neoracionalizmu konfrontuje s marxistickou koncepciou ako novým typom racionality.

Prom. fil. M. Oravcová [ÚFS SAV] vo vystúpení *Jazyk a poznanie* analyzovala analytickú filozofiu v jej vývine a špecifickosť jej súvislostí s pozitivistickými tendenciami iniciovanými Viedenským krúžkom. Rozoberala spoločné črty rôznych pozitivistických prúdov — 1. Odpor k tradičnej filozofii a s ním súvisiace nové určenie predmetu a funkcie filozofie, ktoré neguje svetonázorovú funkciu filozofie (Všetky prúdy pozitivistickej filozofie spájajú filozofiu s jazykom.) 2. Analytická metóda a ahistorický prístup v chápaní jazyka.

Doc. Ing. J. Zelinka, DrSc., [UMB SAV] vo vystúpení *Molekulárna biológia a genetické inžinierstvo* poukázal na niektoré špecifické metodologické problémy súčasnej molekulárnej biológie a genetického inžinierstva, ako aj na etické aspekty, ktoré vyvstávajú s rozvojom genetiky.

RNDr. J. Štohl, CSc., [AÚ SAV] v koreferáte *Kritika pozitivistických interpretácií kozmologických teórií* kriticky analyzoval niektoré aspekty pozitivistických interpretácií kozmologických teórií — všeobecný relativizmus, negácia fyzikálneho obsahu všeobecnej teórie relativity (Schlick, Reichenbach), kritérium verifikovateľnosti atď.

RNDr. S. Dubnička, CSc., [Fyz. ústav SAV] vo vystúpení *Teoreticko-metodologické problémy elementárnych častíc* rozoberal na teórii kvarkov súčasné teoretické a metodologické problémy poznávania mikrosвета.

Prom. mat. K. Nemoga [MÚ SAV] v koreferáte *Filozofické prúdy a problémy v súčasnej matematike* analyzoval tri základné krízy v dejinách matematiky, zaoberal sa protirečivými tendenciami vo vývine matematiky, charakterizoval dve základné školy — axiomatickú a intuicionistickú. Kriticky analyzoval rôzne filozofické postuláty teórie množín.

Prof. Š. Heretík, DrSc., [EÚ SAV] v príspevku *Pozitivismus v súčasných buržoáznych ekonomických teóriách* z marxistických pozícií kriticky analyzoval súčasné buržoázno-ekonomické teórie, vplyv a úlohu rôznych pozitivistických prúdov v týchto teóriách. Osobitnú pozornosť venoval autor vplyvom pozitivismu v ekonómii u nás. Zameral sa predovšetkým na analýzu prejavo pozitivismu u nás v šesťdesiatych rokoch.

V koreferáte prof. J. Horeckého, DrSc., [JULŠ SAV] *Spôsob jestvovania jazyka v neopozitivistickej a marxistickej interpretácii* sa rozoberá postoj neopozitivistov k jazyku — využitie jazyka ako poznávacieho prostriedku. Autor kriticky rozoberá koncepciu H. Andresenovej, L. Wittgensteina, F. de Saussura, problém jazyka ako hry, vzájomný vzťah langue a parole, spôsob jestvovania jazyka, jazykový znak a jazyk ako nástroj dorozumievania a poznávania. Neopozitivistickú koncepciu konfrontoval s marxistickou interpretáciou.

Doc. PhDr. F. Miko, DrSc., v príspevku *Pozitivismus a marxistická literárna veda* analyzuje dialektický vzťah empirickej a teoretickej inštancie literárnovedného poznania, pozitivistickú absolutizáciu jednej alebo druhej z týchto nevyhnutných fáz poznania, čo má za následok podstatné skreslenie literatúry a literárneho procesu, pozitivistické chápanie exaktnosti. Rozoberá úlohu štrukturalizmu pri prekonávaní faktografickej roviny, ako aj no-

vopozitivistické zveličovanie štrukturalistických postupov z hľadiska marxistickej literárnej vedy.

Koreferát PhDr. M. Leščáka, CSc., (NÚ SAV) *Dve ekologické koncepcie v etnografii* sa zaoberal súčasným stavom v oblasti metodológie a teórie etnografického výskumu. Analyzujú sa v ňom dve teoretické koncepcie v štúdiu vzťahu tvorcov kultúry, tvorby kultúry k sociálnemu kultúrnemu prostrediu. Autor osvetlil pojem ekológia z hľadiska súčasnej marxistickej etnografickej vedy, v ktorej vystupuje do popredia problém ontických aktivít tvorcov kultúry a z hľadiska neopozitivistických koncepcií v etnografii, kde je problém tvorcu redukovaný.

13. marca 1979 večer sa uskutočnila beseda, za okrúhlym stolom na tému *Teoreticko-metodologické problémy interdisciplinárneho výskumu vo vedách*. Úvodné slovo predniesol riaditeľ Ústavu filozofie a sociológie SAV, čl. kor. VI. Círbes. Diskutovalo sa o problémoch spojených s podstatou interdisciplinárneho výskumu, s vytváraním interdisciplinárnych tímov, o doterajších skúsenostiach z takéhoto typu psychologického, sociologického výskumu a o sociálnych problémoch súvisiacich s organizáciou interdisciplinárneho výskumu.

14. marca 1979 pokračovala konferencia II. časťou *Problémy metodológie vied*. Hlavný referát do problematiky predniesol akademik V. Filkorn (FFUK) na tému *Positivismus a marxistická metodológia vedy*. (Filozofia 1979, č. 2) V príspevku sa analyzujú základné predpoklady vzniku a rozvoja marxistickej teórie vedy, nedostatky nemarxistických teórií vedy a metodológií vedy. Autor rozoberá základné princípy metodologického redukcionizmu, metodologického mechanizmu, metodologického zjednodušovania a kategóriálnej metodologickej neúplnosti. V ďalšej časti analyzuje problémy marxistickej teórie vedy — objektivnosť vedy, historický, spoločenský a dialektický charakter vedy. Zaoberá sa rozborom *N*-úrovňovej podstaty a komplexom metodologických postupov tvoriacich cestu od javov k podstate, ktoré tvoria metódu výskumu a opačný postup — metódu vysvetľovania.

Doc. PhDr. K. Hájek, CSc., predniesol koreferát *Vzťah pozitivistickej a marxistickej filozofie vedy* (ÚFS SAV). Autor v ňom rozoberá hlavné nedostatky súčasnej pozitivistickej teórie vedy a konfrontuje ich s marxistickou teóriou vedy. Kriticky rozoberá vplyvy buržoáznej ideológie, popieranie politických funkčných spojení filozofie a vedy, ich úloh v progresívnych sociálno-ekonomických premenách spoločnosti. Ukazuje na spojitost súčasného pozitivismu s klasickým. Zvláštnu pozornosť autor venuje marxisticko-leninskej interpretácii vzťahu filozofie a špeciálnych vied.

V príspevku PhDr. J. Dubničku, CSc., (ÚFS SAV) *Problémy matematizácie a formalizácie v súčasnej vede* sa analyzujú niektoré gnozeologické problémy axiomatizácie a matematizácie vedeckého poznania. Autor kriticky rozoberá novopozitivistické koncepcie, ktoré viedli k absolutizácii formalizovaných jazykov a z marxistického hľadiska hodnotí heuristický význam matematizácie a formalizácie pre ďalší rozvoj vedeckého poznania.

PhDr. J. Švihran, CSc., (ÚFS SAV) v príspevku *Positivismus ako redukcionistická metodológia vedeckého poznania* analyzuje niektoré základné východiská a protirečenia pozitivistickej koncepcie vedeckého poznania v konfrontácii s ich interpretáciou v súčasnej marxistickej teórii vedy. Zameral sa hlavne na tri základné princípy, princíp verifikovateľnosti, princíp redukcie a princíp fyzikalizmu.

Vystúpenie RNDr. A. Hajduka, CSc., (AÚ SAV) *Problémy súčasných astronomických metód poznávania štruktúry vesmíru* sa zaoberalo účinnosťou metód poznávania štruktúry vesmíru, presnosti v určení parametrov vesmíru, princípom poznateľnosti a dynamiky vývinu vesmíru. Časť príspevku sa zaoberala pojmovým aparátom súčasných teórií vesmíru.

RNDr. Peter Ivan (Katedra geochémie PFUK) sa v príspevku *Metodologické problémy teórie novej globálnej tektoniky a možné smery ďalšieho rozvoja geologického poznania* zaoberal súčasnými metodologickými problémami novej globálnej tektoniky, ako aj ťažkosťami, ktoré vznikajú z nedostatočnej rozpracovanosti filozofických problémov geológie.

Príspevok čl. kor. J. Ružičku (JULŠ SAV) *Metodologické problémy výskumu slovenského jazyka* bol venovaný analýze teoretických a metodologických problémov rozvoja súčasnej slovenskej jazykovedy. Autor sa zamestal hlavne na komplexnosť jazykovedného výskumu a na nové metodologické postupy. Časť príspevku sa zaoberala vplyvom pozitívizmu v našej jazykovede.

Príspevok PhDr. I. Šípoša, DrSc. a PhDr. J. Plichtovej, CSc., (ÚEP SAV) *Pozitívizmus a operacionalizmus v psychológii*, sa zaoberal vplyvom pozitívizmu na vývoj psychológie, problémami a ťažkosťami, ktoré pozitívizmus spôsobil vo vývoji psychológie. Kriticky sa analyzovala úloha behaviorizmu (Tolman) a operacionalizmu (Bridgman) pri rozvíjaní psychológie ako exaktnej vedy.

Po vystúpeniach v jednotlivých okruhoch nasledovala bohatá a plodná diskusia, v ktorej sa konkretizovali a hlbšie rozoberali problémy nastolené v referátoch a koreferátoch.

Vedecká konferencia *Marxizmus a pozitívizmus* ukázala na nevyhnutnosť ďalšieho prehĺbovania interdisciplinárneho výskumu určitých filozoficko-metodologických problémov vedeckého poznania, ako aj prehĺbovania kontaktov medzi filozofií a predstaviteľmi špeciálnych vied.

Ján Dubnička